

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОДІЯМИ НА ДОНБАСІ В 2014 – 2016 РОКАХ

Анотація

В аналітичній записці на основі матеріалів соціологічних досліджень проаналізовано динаміку загальнонаціональної та регіональної ідентичності громадян України в умовах третього року збройного конфлікту на Донбасі. З'ясовано, що незважаючи на наявність стійких протиріч в українському суспільстві, спостерігається поступове зміщення пріоритетів до пошуку нових шляхів інтеграції соціуму на ґрунті таких цінностей, як взаємна допомога, патріотизм, толерантність. Акцентовано увагу на питаннях значущості історичного знання як чинника формування національно-громадянської самосвідомості людей. Доведено, що події 2014 – 2016 рр. на Донбасі сприяли розширенню соціальних параметрів загальноукраїнської ідентичності громадян України, у тому числі й на Донбасі.

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОДІЯМИ НА ДОНБАСІ В 2014 – 2016 РОКАХ

У контексті нових загроз національній безпеці, що сформувалися внаслідок військової агресії та інформаційної війни РФ проти України, з'ясування специфіки регіональної самоідентифікації і суспільної поведінки громадян України є особливо важливим для означення дієвої системи координат на шляху до загальнонаціональної консолідації.

В аналітичній записці на підставі результатів загальнонаціональних соціологічних досліджень Інституту соціології НАН України, Київського міжнародного інституту соціології, соціологічної групи Рейтинг, Фонду демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва, Міжнародного центру перспективних досліджень та аналітичного Центру Разумкова було

проаналізовано динаміку загальнонаціональної та регіональної ідентичності у зв'язку з подіями на Донбасі в 2014-2016 роках. Опитування здійснювалися у всіх регіонах України (Захід, Центр, Північ, Південь, Схід, Донбас). Ситуація в Криму та на окупованих територіях Донецької та Луганської областей у 2014 – 2016 роках через зрозумілі причини не вивчалася.

Термінологія

Самоідентифікація – це ототожнення себе (особою чи групою осіб) з іншою особою, групою осіб, певним зразком, образом тощо; визначення образу себе, своїх моральних орієнтирів та цінностей, які впливають на власну поведінку та рішення; ототожнення себе із певною соціальною групою, спільністю людей (етнічною, національною, професійною, територіальною тощо).

Національна ідентичність – концепт, що виражає усвідомлення власної згоди та причетності до низки цінностей стосовно рідної мови, релігії, історичної пам'яті, зовнішньополітичних орієнтацій та інших критеріїв, які закріплені в єдиній системі політичних та громадських організацій держави.

Регіональна ідентичність – це своєрідний ключ до конструювання регіону як політичного, соціального, інституційного простору. Ідентичність є ансамблем ідентифікацій, їх включенням в єдине унікальне тотожне собі ціле. Функціонально ідентичність здатна сприяти стабілізації (або, навпаки, розхитуванню) політичної системи.

Динаміка загальнонаціональної та регіональної ідентичності в аналітичній записці розглядалася за такими параметрами: цінності, історична пам'ять, мовна та етнічна ідентичність, цивілізаційний вибір, національно-громадянська самоідентифікація.

Цінності

Динаміка національно-громадянської і регіональної ідентичності українців в умовах агресії РФ проти України пов'язана з ціннісними

орієнтаціями людей. Вони помітно змінюються порівняно з недавнім минулим.

Головним об'єднавчим фактором у формуванні загальноукраїнської ідентичності, відповідно до загальнонаціонального опитування населення України, яке було проведене Інститутом соціології НАН України у співпраці з Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива» з 26 червня по 18 липня 2015 року, виявилися саме патріотичні почуття. Причому їх значущість стрімко зростає: в 2013 році на патріотизм як чинник суспільного єднання вказали 8 % населення України, а в 2015 році – 41 %¹.

Другим за значущістю об'єднавчим чинником (на думку респондентів) є незадоволеність владою – 36,6 %. Третє місце поділяють віра в краще майбутнє (35,4 %) і прагнення спільно долати труднощі життя (35,3 %). Об'єднавчими факторами, на думку респондентів, також є: відчуття втрати нормального життя (34,1 %) та спільні труднощі (29,3 % опитаних).

Регіональні відмінності першорядного чинника єднання – патріотизму – доволі великі: на Донбасі 17,5 % респондентів вважають патріотизм об'єднавчим фактором, на Сході – 44,2 %, Заході – 46,4 %, Півдні – 39,1 %, в Центрі – 42,9 %.

Натомість головним об'єднавчим фактором на Донбасі в умовах війни були названі спільні труднощі життя (34,9 %), Україна в цілому – 29,3 %. Прагнення спільно долати труднощі життя: Донбас – 18,3 %, Україна в цілому – 35,3 %. Але в той же час об'єднавчий показник – віра в краще майбутнє (Україна – 35,4 %) на Донбасі також досить високий і дорівнює 30,2 %. 17,5 % опитаних жителів Донбасу вважають, що їх єднає страх перед

---

¹ «До Дня Незалежності: що українці думають про Україну?» [Електронний ресурс] // Інститут соціології Національної академії наук України. – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/do-dnja-nezalezhnosti-sho-ukrainci-dumayut-pro-ukrainu_.htm

Загальнонаціональне опитування населення України було проведене Інститутом соціології НАН України у співпраці з Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива» з 26 червня по 18 липня 2015 року за квотною вибіркою, що представляє доросле населення (від 18 років). Опитування здійснювалося у всіх областях України (крім АР Крим та окупованих територій Донецької та Луганської областей), методом особистого інтерв'ю за місцем проживання респондентів. Усього було опитано 1802 особи. Похибка вибірки не перевищує 2,3 %.

майбутнім. Зокрема, 17,5 % респондентів Донбасу вважають патріотизм об'єднувчим фактором.

Про колективістський менталітет жителів Донбасу як особливість їхньої регіональної ідентичності оприлюднено чимало досліджень. Проведене соціологічною групою Рейтинг у березні 2013 року опитування дало ще кілька характерних для донбаської ідентичності показників. На запитання – «чого не вистачає Україні», на Донбасі перше місце посіла відповідь: «Україні не вистачає сильної руки» (68 % опитаних). Відповідь «не вистачає демократії» на Донбасі дали лише 14 % опитаних². У тому, що «Україні не вистачає більшої цензури», були переконані 43 % респондентів з Донбасу, тоді як положення – «не вистачає свободи слова» – було справедливим тільки для 23 % опитаних.

Історична пам'ять

Як і патріотизм, історична пам'ять в її соціологічних вимірах дає важливу інформацію для розуміння впливу регіональної ідентичності на суспільну поведінку.

Соціологічне дослідження «Динаміка патріотичних настроїв», проведене в серпні 2014 року групою Рейтинг, свідчить, що понад 60 % жителів Донбасу сумують за СРСР. При цьому, якщо в Центрі, на Сході і Півдні впродовж 2013-2014 рр. кількість прихильників СРСР зменшилася, то на Донбасі – зросла. Серед етнічних росіян кількість тих, хто досі шкодує за втратою СРСР, за рік зросла з 55 % до 60 %. Серед етнічних українців цей показник зменшився із 38 % до 29 %³.

Динаміка ностальгії за СРСР та ставлення до ОУН–УПА є вельми показовими маркерами ціннісного вибору людей в Україні. Так, відповідно до результатів дослідження соціологічної групи Рейтинг, у жовтні 2015 року

---

² Кілька тез про ціннісні орієнтації українців [Електронний ресурс] // Соціологічна група Рейтинг. – Режим доступу : http://ratinggroup.ua/research/ukraine/neskolko_tezisov_o_cennostnyh_orientirah_ukraincev.html

³ Динаміка патріотичних настроїв. Серпень 2014. [Електронний ресурс] // Соціологічна група Рейтинг . – Режим доступу : http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_patrioticheskikh_nastroeniya.html

третина (31 %) опитаного населення України шкодує про розпад Радянського Союзу. Водночас більше половини (56 %) – ні, 14 % – не визначилися. Дослідження репрезентує зв'язок між змістом відповіді респондента і його рівнем освіти, доходів, статі, віку та переважної мови спілкування. Чим старші респонденти та чим нижчий рівень їхньої освіти та доходів, тим більше вони сумують за СРСР. Про розпад СРСР шкодують більше жінки та російськомовні громадяни (останніх удвічі більше, порівняно з їх однодумцями серед україномовних).

Динаміка настроїв свідчить про те, що з кожним роком зменшується кількість респондентів, які сумують за СРСР: у 2010 році таких було 46 %, у 2013 – 41 %, у 2014 – 33 %, у 2015 – 31 % (Див. таблицю 1).

Відповідно до Моніторингу соціальних змін за 2014 рік Інституту соціології НАН України громадянами СРСР – вважають себе 13,9 % населення Донбасу (відповідний загальноукраїнський показник – 5,5 %).

Інакше поділилися респонденти за відповіддю на запитання: «Чи підтримуєте Ви визнання ОУН – УПА учасниками боротьби за державну незалежність України?». Чим молодші респонденти, чим вищий рівень їхньої освіти і доходів, тим більше вони підтримують визнання ОУН – УПА учасниками боротьби за державну незалежність України. Також порівняно більшою є підтримка серед чоловіків та україномовних респондентів. Ідею визнати ОУН та УПА учасниками боротьби за державну незалежність України найбільше підтримують на Заході (76 %), в Центрі – (42 %), найменше – на Півдні (27 %) та Сході (23 %).

Історична пам'ять має бути важливим консолідуючим чинником українського суспільства. Важливо, що саме в тих регіонах, де мешкають громадяни, багато з яких є носіями «радянських цінностей», розгорнулася російська агресія у 2014 році. Конфронтація на міжрегіональному рівні кількох моделей пам'яті, в основі яких різне сприйняття комуністичної ідеології, радянського історичного досвіду та українського визвольного руху, деструктивні зовнішні інформаційні впливи та пропаганда з використанням

викривлених трактувань історичних фактів, можуть у майбутньому ще більше посилити вияви нетолерантності, екстремізму, антидемократичних рухів та ксенофобії.

У 2014 році, відповідно до даних Інституту соціології НАН України, серед причин, які б спонукали жителів виїхати з їхнього населеного пункту, виокремилося побоювання міжнаціональних конфліктів – 8,4 % (у проміжку між 1994 і 2013 роками цей показник коливався в межах 1,2 – 3,1 %). «Примирити» історичну пам'ять можливо тільки завдяки високому рівню володіння неупередженою історичною інформацією.

На підставі результатів соціологічного дослідження, проведеного до 24 річниці Дня незалежності України, маємо ґрунтовну інформацію для порівняння ставлення населення різних регіонів України до історичних подій. Серед історичних подій найбільш позитивно українці оцінюють проголошення незалежності України у 1991 році (37 %), а також перемогу СРСР і країн антигітлерівської коаліції в Другій світовій війні 1939-1945 років (31 %). Ці дві події були визнані найбільш позитивними по всій Україні.

Серед найбільш негативних подій в усіх регіонах було названо Голодомор 1932 – 1933 рр. (54 %). Прикметно, що відповідно до результатів дослідження соціологічної групи Рейтинг у жовтні 2015 року, більшість опитаних українців (80 %) погоджуються з твердженням, що Голодомор 1932 – 1933 років був геноцидом українського народу (у 2013 р. – 66 %). Щодо інших подій думки в різних регіонах виявилися відмінними. На Донбасі до найбільш негативних подій були віднесені Майдан 2013-2014 рр. (32 %), Голодомор 1932-1933 років (31 %) та розпад СРСР (29 %).

Серед історичних діячів до трійки тих, хто був оцінений громадською думкою найбільш позитивно, увійшли Гетьман Богдан Хмельницький (29 %), Михайло Грушевський (21 %) і князь Володимир (18 %). Проте в різних регіонах історичні діячі сприймаються по-різному: на Донбасі – найбільш

шановані Гетьман Хмельницький (19,5 %), Цар Петро I (17,5 %), Михайло Грушевський (12 %) і князь Володимир (11 %). Важливо, що 31,2 % респондентів Донбасу не змогли визначитися з відповіддю взагалі (найвищий показник серед регіонів по країні).

Абсолютним «лідером» серед негативно оцінених діячів (серед респондентів України) виявився Віктор Янукович (51 %). Ще до трійки антигероїв увійшли Йосип Сталін (42 %), Володимир Ленін (19 %) та Віктор Ющенко (19 %). Регіональні оцінки антигероїв: на Донбасі – Йосип Сталін і Степан Бандера – по 22,5 % голосів респондентів; Віктор Ющенко (21,8 %), Віктор Янукович (20,4 %). Петро Порошенко також увійшов до п'ятірки антигероїв Донбасу набравши 14,1 % (загальноукраїнський показник – 13,7 %), але у порівнянні з іншими регіонами України цей показник є незначним (Схід України – 25,3 %; Південь – 17,2 %; Центр – 12 %; Захід – 2,4 %).

Але не тільки відмінності в ставленні до історичних подій і постатей ускладнюють процес формування й укріплення національно-громадянської самосвідомості жителів України та її регіонів. Цей процес гальмується також через низький рівень знання людьми загальнонаціональної і регіональної історії своєї країни і народу. Так, під час опитування громадської думки жителів України стосовно методів опору інтервентам та окупантам ставилося запитання: «Наскільки Вам відомо, що в 1989-1991 роках шахтарі Донбасу організували страйки, демонстрації та марші з вимогою виходу України зі складу СРСР, і їхні акції відіграли значну роль у здобутті Україною незалежності?»⁴. Відповіді респондентів розподілилися таким чином: 46,5 % – нічого не знають про це, 4,7 % відповіли, що їм дуже добре відомо про це. Відповіді на згадане та подібні запитання засвідчують нагальність внесення в суспільство історичних та інших гуманітарних знань як важливого чинника

---

⁴ Думки і погляди населення України стосовно методів опору інтервентам та окупантам [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології — Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=546&page=1>

формування загальнонаціональної громадянської ідентичності серед усіх етнічних спільнот країни.

Мовне питання та етнічна ідентичність

Мовне питання, як свідчили результати масових опитувань, протягом довгого часу було не дуже актуальним для широкого загалу. Його штучно актуалізували й ефективно використали на свою користь, як політичні сили всередині України (Партія регіонів, КПУ), так і зовнішні сили, які за ними стояли. Але результати цієї роботи в умовах інформаційної війни виявилися, у підсумку, не такими масштабними, як було задумано. Це засвідчують дані соціальних опитувань щодо ставлення до проблеми надання російській мові статусу офіційної; ставлення до мови, яку окрім української, треба вивчати в навчальних закладах; питання білінгвізму та ін.

Мовна самоідентифікація вельми показовою видається порівняно з самоідентифікацією етнічною (*Див. таблицю 2*). Переважна більшість мешканців країни сьогодні відносить себе до українського етносу – 87,9 % (на Донбасі – 66,5 %), а частка самовизначених як етнічні росіяни скоротилася до 10,1 % (на Донбасі – 31 %).

У загальноукраїнському розрізі динаміка україномовних преференцій населення України з 1994 року (37 %) по 2014 рік (43 %), засвідчує поступове збільшення частки україномовних громадян. Російськомовне населення у 1994 році становило 29 %, у 2014 році – 31 %. Але важливо врахувати, що в 2008 році, наприклад, переважно російськомовними себе визначали 37 % жителів України. Отже, опитування свідчать як про поступове зменшення на теренах України частки російськомовного населення (починаючи з 2008 року), так і про скорочення частки населення подвійної українсько-російської мовної орієнтації (у 1994 році останні становили 32 %, у 2014 році – 25 %) (*Див. таблицю 2*).

Важливо, що рідна мова, а також мова сімейного спілкування часто не збігаються з етнічною самоідентифікацією населення України, передовсім на

Донбасі. Так, визначилися з українською як рідною мовою 22 % населення Донбасу. А от українську мову як переважну в родинному спілкуванні назвали лише 3,2 % донбаських респондентів. Залежно від обставин, українською і російською мовами на Донбасі спілкуються 23,8 % людей.

Саме за цим показником Донбас суттєво відрізняється від решти регіонів держави. Дослідження «Донбас 2015»⁵ ілюструє відповідні мовні відмінності у вимірах Донбас – Донецька область – Луганська область. Відповіді респондентів з Донбасу щодо мови спілкування у сім'ї такі. 3,2 % (аналогічні дані в дослідженні Інституту соціології НАН України) респондентів Донбасу визначили українську мову як основну в спілкуванні у родині. 52,2 % – спілкуються виключно російською, різними мовами залежно від обставин – 43,1 %. З них на теренах Донецької області українською спілкуються в родині 1 %, в Луганській області – 5,8 %. Російською спілкуються в родині 60,3 % мешканців Донецької області і 44 % Луганської, а відповідно до обставин російською й українською спілкуються 36,3 % населення Донецької області та 50 % – Луганської.

Відповідно до опитування, проведеного Фондом демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою «Ukrainian Sociology Service» з 25 грудня 2014 року до 15 січня 2015 року в 11 регіонах України, ідентифікують себе з Українською державою майже 95 % респондентів, а відчувають близькість з російською державою 57 % опитаних. Українська мова та культура є дуже близькою для 95 % населення, тоді як, а з російською мовою і культурою асоціюють себе 67 % респондентів⁶. Ці показники є аргументом на користь твердження, що ***в українському суспільстві нині немає ані значної етнічної та етнокультурної поляризації, ані повної гомогенності.***

⁵ Пресс-релиз по результатам социологического исследования населения Донецкой и Луганской областей «Донбасс–2015» [Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/press-ress2015.htm>

⁶ Результати загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного в рамках проекту «Національний діалог» [Електронний ресурс] // Міжнародний центр перспективних досліджень. — Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/nd_opinion_poll_1_part_ua.pdf

Загальноукраїнські тенденції в мовному питанні презентують результати опитування «Думки і погляди населення України: грудень 2014 року», на запитання, яким є найбільше побоювання громадян України, відповідь «утиск за мовною та національною ознакою» обрали лише 2,5 % респондентів⁷. 2014 рік вніс корективи й у відповіді на запитання, яку мову, окрім української, на думку респондентів, необхідно вивчати в загальноосвітніх навчальних закладах. Російська мова втратила 17 % прихильників, порівняно з 2013 роком. Натомість англійська здобула майже 7 % додаткових голосів у порівнянні з 2013 роком.

Питання надання російській мові статусу офіційної в Україні: в 2014 році 49,6 % респондентів обрали відповідь «ні» (порівняно з 2013 роком цей показник збільшився на 0,7 %); відповідь «так» дали 32,2 % респондентів (порівняно з 2013 роком цей показник зменшився на 4,3 %).

В той же час, 54 % респондентів Донбасу однозначно впевнені, що на громадян України, рідною мовою яких є російська, не здійснюється тиск чи погрози через їхню мову, а 28 % – визначилися, що скоріше не відбуваються подібні дії. Лише 2 % респондентів Донбасу однозначно впевнені, що такий тиск існує, а 9 % – скоріше впевнені, ніж не впевнені. Відповідно 71 % респондентів Донбасу не підтримують рішення РФ надіслати свої війська задля «захисту російськомовного населення»; 20 % населення Донбасу не визначилися щодо відповіді; тільки 9 % підтримують⁸.

---

⁷ Дослідження «Думки і погляди населення України: грудень 2014 року» [Електронний ресурс] // Міжнародний центр перспективних досліджень. – Режим доступу: <http://opros2014.zn.ua/donbass>
Дослідження «Думки і погляди населення України: грудень 2014 року» проводилося за замовленням ZN.UA Київським міжнародним інститутом соціології 4 – 19 грудня 2014 року. У ході дослідження було проведено 3035 інтерв'ю з дорослими жителями України, які проживають у 179 населених пунктах України

⁸ Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні. 19 – 30 листопада 2015 р. [Електронний ресурс] // Соціологічна група «Рейтинг». – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2015_11_national_oversample_ua_combined_natl_and_donbas_v3.pdf

Опитування було проведено у всіх регіонах України (за винятком Криму, Донецької та Луганської областей) з 19 по 30 листопада 2015 року, з додатковою вибіркою в Донбасі (території, які підконтрольні українській владі). Національне опитування проводилося за випадковою вибіркою в 1800 постійних жителів України віком від 18 років і які мають право голосу. Статистична похибка не перевищує 2,3 %, а коефіцієнт досяжності становив 65,9 %. Опитування на Донбасі проводилося за випадковою вибіркою в 1824 постійних жителів. Статистична похибка не перевищує 2,8 %, а коефіцієнт досяжності становив 59,7 %

Цивілізаційний вибір

У 2014 році громадська думка істотно змінилася в ставленні до інтеграційних пріоритетів. Не дивно, що після Євромайдану та агресії з боку РФ підтримка приєднання до Митного союзу стрімко впала.

Динаміка настроїв така: якщо від кінця 2011 року і фактично до Євромайдану в альтернативній постановці питання – МС чи ЄС – Митний союз обирали 30–32 % українців, то вже у березні 2014 року прихильників євразійського вектора стало 22 %, а у березні 2015 р. їх лишилося 13 %.

Підтримка ж орієнтації на Євросоюз у той же час зростала. Так, у березні 2014 року ЄС обирали 45 % респондентів; через два місяці, у травні 2014 року, – 50,5 %, а за дослідженнями березня 2015 р. – 52 %⁹. Але регіональні відмінності ставлення до двох означених альтернатив залишаються доволі суттєвими. Традиційно виступали за інтеграцію у Митний союз український Південь, Схід та найбільше – Донбас. Динаміка орієнтацій на Донбасі така. В травні 2014 року, коли підтримка Митного союзу стрімко впала в усіх регіонах України, Донбас виявився єдиним макрорегіоном, де більшість населення (68 %) і далі виступала за Митний союз. Прибічників ідеї ЄС на Донбасі тоді було найменше – 13 %. Ситуація змінилася за рік. У березні 2015 року в Україні не лишилося жодного макрорегіону, де більшість виступала б за євразійську інтеграцію. Навіть на Донбасі (дослідження проводилося на неокупованій його частині) кількість прихильників вступу до ЄС переважало частку прибічників Митного союзу – 35 % проти 21 %, відповідно¹⁰. Ситуація знову змінюється протягом 2015 року.

Дослідження, проведене Фондом демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва та соціологічною службою Центру Разумкова з 22 по 27 липня 2015 року, ілюструє регіональні особливості оцінок та очікувань щодо розвитку зовнішньої політики в Україні. Акценти вже дещо змінені,

---

⁹ 52 % за вступ до ЄС – це мало, багато чи достатньо? [Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – Режим доступу : http://www.dif.org.ua/ua/mass_media/52-za-vstup-dostatno_.htm

¹⁰ Там само.

порівняно з результатами березневого опитування. Так, на Донбасі вже 31,5 %¹¹ респондентів вважає, що Україна повинна приєднатися до ЄС, а 34,4 % – до Євразійського економічного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном.

Станом на грудень 2015 року кількість прихильників вступу до ЄС показово збільшилася всередині всієї України і дорівнює 53 % та значно переважає частку прибічників Євразійського економічного союзу – 17 %; на Сході (Харківська, Донецька та Луганська області¹²) частка прихильників вступу до ЄС дорівнює 29 %; а до вступу до Євразійського економічного союзу – 33 %.

На запитання: «Яка Ваша позиція щодо можливого зближення України з ЄС: Європейський Союз розуміє потреби України?» – 26,8 % респондентів Донбасу відповіли, що згодні з такою постановкою запитання (найнижчий показник по країні), а 40,4 % обрали «не згоден» (найвищий по країні).

На запитання: «Яка Ваша позиція щодо можливого зближення України з ЄС: зближення України з Європейським Союзом загрожує розвитку української культури?» – 32,5 % респондентів Донбасу відповіли, що згодні з такою постановкою запитання (найвищий показник по країні), а 36,6 % обрали «не згоден» (найнижчий по країні).

На запитання: «Яка Ваша позиція щодо можливого зближення України з Російською Федерацією: РФ розуміє потреби України?» – 50,4 % респондентів Сходу та 43,5 % Донбасу відповіли, що згодні з такою постановкою питання (найвищий показник по країні), а 25,1 % респондентів зі Сходу обрали «не згоден» (найнижчий по країні), 31,6 % – респонденти з Півдня, 33,4 % – з Донбасу. На запитання: «Яка Ваша позиція щодо можливого зближення України з РФ: зближення України з Росією загрожує

---

¹¹ Зовнішня політика України: оцінки й очікування населення Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. — Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/hriirhiehrjihj.htm>

¹² Яким інтеграційним напрямком має йти Україна (грудень 2015 р) [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. — Режим доступу : <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=584&page=3>

розвитку української культури?» – 17,5 % респондентів Сходу відповіли, що згодні з такою постановкою питання (найнижчий показник по країні). погодилися з таким твердженням 26,2 % респондентів Донбасу та 27,4 % респондентів Півдня.

Національно-громадянська самоідентифікація

За роки незалежності України відбувалися події й зміни, що суттєво впливали на процес самоідентифікації громадян держави. Поміж них і ті, що сталися в 2013-2014 роках.

Відповідно до матеріалів моніторингу соціальних змін від Інституту соціології НАН України можемо говорити про стрімке збільшення в означений період частки людей (у 2013 році – 51 %, у 2014 році – 65 %), які найперше вважають себе саме громадянами України, на 13 відсотків зменшилася частка тих, хто вважає себе, перш за все, мешканцями свого села / міста. Передовсім громадянами Радянського Союзу, а також мешканцями свого регіону, вважають себе 6 % та 8 %, відповідно (і в 2013, і в 2014 році).

Українську громадянську ідентичність більшою мірою демонструють мешканці Півночі – 76,3 %, Центру – 75 % та Заходу – 70,1 %. Наближеними до загальноукраїнських показників є частота вибору громадянської ідентичності на Півдні – 59,5 % та на Сході держави – 66,7 %. Пріоритетним показником для Донбасу також є громадянська ідентичність, але вона дорівнює лише 34,2 %. Друге пріоритетне місце на Донбасі належить регіональній ідентичності – 27 % (найвищий показник у країні, порівняно з загальнонаціональним показником, що становить 8 %). Пріоритетну прихильність територіальній спільноті, до якої належить населення, демонструє 18,5 % мешканців Донбасу (*Див. таблицю 3*).

Громадянами неіснуючої вже близько чверті століття держави – Радянського Союзу – вважають себе 13,9 % населення Донбасу (відповідний загальноукраїнський показник – 5,5 %). Зокрема, громадянами світу

визначили себе 4,6 % населення Донбасу (найвищий показник по країні, в Україні в середньому – 2,1 %).

Відповідно до результатів дослідження Інституту соціології НАН України, першорядну для себе значущість тісного зв'язку з представниками свого етносу відзначили лише 2,1 % населення України. На Донбасі цей показник є найменшим і дорівнює лише 0,7 % населення (Див. таблицю 3).

Для коректного з'ясування ступеня поширеності і параметрів громадянської ідентичності важливо також брати до уваги ставлення громадян України до подвійного громадянства. Найвищі показники у 2014 році прихильності ідеї подвійного громадянства продемонстрували мешканці Донбасу – 50,5 % та Півдня – 40,9 %. Відповідні загальнонаціональні показники становили 27,8 %, на Півночі – 16,6 %, у Центрі – 14,3 %.

Відповідно до результатів загальнонаціонального опитування населення України, що було проведене Інститутом соціології НАН України у співпраці з Благодійним фондом «Інтелектуальна перспектива» з 26 червня по 18 липня 2015 року, майже в усіх регіонах України більшість респондентів вважало оптимальним залишатися у складі унітарної України з розширеними повноваженнями (53,5 % у Західному регіоні, 53 % – Центральному, 53 % – у Східному, 44 % – на Донбасі). У Південному регіоні України 43 % респондентів воліли б розширення повноважень свого регіону, а 43 % хотіли б залишити все, як є зараз. Федеративний устрій регіону найбільше підтримували на Сході (9 %) та на Донбасі (12 %). Проте слід наголосити, що на підставі результатів дослідження Інституту соціології Національної академії наук України, жоден з респондентів на Донбасі не висловився за вихід з України та приєднання до іншої держави (0 %) ¹³.

На підставі результатів загальнонаціонального дослідження громадської думки щодо бачення населенням України майбутнього територій

---

¹³ «До Дня Незалежності: що українці думають про Україну?» [Електронний ресурс] // Інститут соціології Національної академії наук України. – Режим доступу: http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/donja-nezalezhnosti-sho-ukrainci-dumayut-pro-ukrainu_.htm

«ДНР – ЛНР», що було проведено з 9 по 19 жовтня 2015 року¹⁴, серед конкретних заходів і рішень, необхідних задля встановлення миру на території Донбасу, найбільше респондентів Донбасу схилилися до «успішної відбудови нормального життя на територіях Донбасу, контрольованих Україною» (54 %), загальноукраїнський показник – 29,2 %; «введення в Україні федеративного устрою» (35,7 %), загальноукраїнський показник – 8,1 %; «надання «ДНР» та «ЛНР» особливого статусу в межах України (24,6 %), загальноукраїнський показник – 13,5 %. Найменша кількість респондентів Донбасу виступали за «відокремлення територій, зайнятих «ДНР» і «ЛНР» від України» (2,4 %), загальноукраїнський показник – 8,2 %.

Відповідно до результатів опитування соціологічної групи «Рейтинг» (листопад 2015 року) сумарно перевагу збереженню цілісності держави віддали 86 % від усіх опитаних та 75 % опитаних на Донбасі (їх запитували, яким повинен бути статус Донецької і Луганської областей у повному складі). За баченням статусу Донбасу розподіл виявився таким: бути частиною України, як і раніше, – 53 % всього дорослого населення країни, 32 % жителів Донбасу; бути частиною України з розширеними повноваженнями в результаті реформи децентралізації – відповідно, 20 % (загальноукраїнський показник) і 35 % (Донбас); стати автономією в складі України – 6 % (загальноукраїнський показник) і 8 % (Донбас); відокремити від України території так званих «ДНР – ЛНР» та

---

¹⁴ «Ставлення населення до подій на Донбасі: ціна миру і шляхи подолання конфлікту» [Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/stavlennja-nasnfliktu.htm> Загальнонаціональне дослідження громадської думки населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно з Київським міжнародним інститутом соціології з 9 по 19 жовтня 2015 року. Опитування проводилося в 110 населених пунктах у всіх областях України, окрім Автономної Республіки Крим та непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей. В опитуванні використовувалася стратифікована, чотириступенева випадкова вибірка з квотним відбором респондентів на останньому ступені. Всього було опитано 2014 респондентів.

зберегти іншу частину Донбасу в складі України – 7 % і 3 % (Донбас); стати частиною Росії – 2 % і 7 % (Донбас); стати незалежною країною – по 1 %¹⁵.

Влітку 2015 року жоден з респондентів на Донбасі та в Україні в цілому не висловився за вихід з країни та приєднання до іншої держави, в той же час у листопаді 2015 року – (запитання ставилося так – «На Вашу думку, яким повинен бути статус всього Донбасу (Донецької і Луганської областей у повному складі)?» – 11 % респондентів Донбасу висловилися за вихід з країни (набуття незалежності (1 %), приєднання до Росії (7 %), відокремлення від України територій «ДНР» і «ЛНР» (3 %)); 10 % респондентів України висловилися за вихід з країни (набуття незалежності (1 %), приєднання до Росії (2 %), відокремлення від України територій «ДНР» і «ЛНР» (7 %))¹⁶.

Висновки

Випробування, які останніми роками випали на долю України, надали україноцентричної та проєвропейської визначеності й динаміки настроям і поведінковим орієнтаціям громадян держави.

Головним *об'єднавчим консолідуючим чинником* у формуванні загальноукраїнської ідентичності виявилися саме патріотичні почуття (Україна в цілому – 41 %; на Донбасі – 17,5 %).

Громадянами України себе вважають 64,4 % респондентів, на Донбасі – це також найвищий показник 34,2 %. Друге пріоритетне місце на Донбасі належить *регіональній ідентичності* – 27 % (найвищий показник у країні, порівняно з загальнонаціональним, що становить 8 %).

¹⁵ Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні. 19 – 30 листопада 2015 р. [Електронний ресурс] // Соціологічна група «Рейтинг». – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2015_11_national_oversample_ua_combined_natl_and_donbas_v3.pdf

Опитування було проведено у всіх регіонах України (за винятком Криму, Донецької та Луганської областей) з 19 по 30 листопада 2015 року, з додатковою вибіркою в Донбасі (території, які підконтрольні українській владі). Національне опитування проводилося за випадковою вибіркою в 1800 постійних жителів України віком від 18 років і які мають право голосу. Статистична похибка не перевищує 2,3 %, а коефіцієнт досяжності становив 65,9 %. Опитування на Донбасі проводилося за випадковою вибіркою в 1824 постійних жителів. Статистична похибка не перевищує 2,8 %, а коефіцієнт досяжності становив 59,7 %

¹⁶ Там само.

Громадянами неіснуючої вже близько чверті століття держави – Радянського Союзу – вважають себе 13,9 % населення Донбасу (відповідний загальноукраїнський показник – 5,5 %).

Громадянами світу визначили себе 4,6 % населення Донбасу (найвищий показник по країні, в Україні в середньому – 2,1 %). І в той же час *найвищі показники прихильності ідеї подвійного громадянства* продемонстрували мешканці Донбасу – 50,5 %. Відповідні загальнонаціональні показники становили 27,8 %.

Важливо, що влітку 2015 року *жоден з респондентів на Донбасі (як і в Україні в цілому) не висловився за вихід з України та приєднання до іншої держави (0 %), а вже у листопаді 2015 року ситуація поступово змінюється – 11 % респондентів Донбасу висловилися за відокремлення* (з них: 1 % – за набуття незалежності, 7 % – за приєднання до Росії, 3 % – за відокремлення від України територій «ДНР» і «ЛНР»); *загальнонаціональний показник – 10 %* (з них: 1 % – за набуття незалежності, 2 % – за приєднання до Росії, 7 % – за відокремлення від України територій «ДНР» і «ЛНР»).

У 2014 році громадська думка істотно змінилася в ставленні до інтеграційних пріоритетів. Після Євромайдану та агресії з боку РФ підтримка приєднання до Митного союзу стрімко впала. Станом на грудень 2015 року кількість прихильників вступу до ЄС показово збільшилася всередині всієї України і дорівнює 53 % та значно переважає частку прибічників Євразійського економічного союзу – 17 %; на Сході (Харківська, Донецька та Луганська області¹⁷) частка прихильників вступу до ЄС дорівнює 29 %; а до вступу до Євразійського економічного союзу – 33 %.

Саме за *мовним показником*, який штучно актуалізували й ефективно використали, Донбас суттєво відрізняється від решти регіонів держави. 3,2 % респондентів Донбасу визначили українську мову як основну в

¹⁷ Яким інтеграційним напрямком має йти Україна (грудень 2015 р) [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. — Режим доступу : <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=584&page=3>

спілкуванні у родині. 52,2 % – спілкуються виключно російською, різними мовами в залежності від обставин – 43,1 %.

В той же час, 54 % респондентів Донбасу однозначно впевнені, що на громадян України, рідною мовою яких є російська, не здійснюється тиск чи погрози через їхню мову, лише 2 % респондентів Донбасу однозначно впевнені, що такий тиск існує. Відповідно 71 % респондентів Донбасу не підтримують рішення РФ надіслати свої війська задля «захисту російськомовного населення» і тільки 9 % підтримують. Отже, сьогодні ми можемо впевнено говорити про позитивні зміни і у розвінчуванні міфів серед населення України щодо «порушення прав російськомовного населення».

Відповідні зміни мають потенціал стати каталізатором прогресивних модернізаційних трансформацій в суспільстві і державній політиці. Щоб цей потенціал реалізувався, треба проводити ініціативну державну політику. Серед її найважливіших складників – ***потужна інформаційна та пропагандистська робота з розвінчування конфліктогенних міфів та стереотипів у свідомості громадян України всіх її регіонів, а також роз'яснення спільних для всіх громадян України національних інтересів та цінностей. Особливої уваги в цьому аспекті потребує Донбас.***

Отже, першочергової значущості набувають реформи в інформаційному секторі, як всередині країни, так і за її кордонами, а також ефективні економічні реформи в масштабах всієї країни та організовані дії з відновлення й оновлення інфраструктури на територіях Донбасу, на яких відновлено й буде відновлюватися суверенітет України.

З цією метою слід розробити та впроваджувати на теренах Донбасу дієву комунікаційну стратегію діалогу з населенням регіону. Така стратегія має враховувати особливості регіональної ідентичності, містити чіткі економічні та політичні критерії успішності реалізації запланованих заходів, брати до уваги історичні умови розвитку території, ментальні та психологічні особливості її населення, забезпечувати формування й системну роботу національних інформаційних та інших комунікаційних каналів, у тому числі

для протидії інформаційній агресії з боку РФ. Досягнення порозуміння й діалогу має стати метою державної політики і громадянського суспільства.

Таким чином, можна констатувати, що небезпека, яка нависла над державою у 2014-2016 роках, сприяла розширенню соціальних і регіональних параметрів загальнонаціональної ідентичності громадян України на території всієї країни з Донбасом включно.

Рекомендації

Серед найбільш нагальних завдань:

1. Вироблення комплексної «Стратегії формування загальнонаціональної ідентичності та патріотичного виховання».

Єдність українського суспільства, всієї української нації сьогодні є щирою відповіддю на виклики, які постали перед Україною. Громадська думка формується у державі, але й за участю держави. Влада не тільки має брати до уваги переваги людей, але й – впливати на формування цих переваг через звернення до свідомості і почуттів громадян, віднаходити, визначати й забезпечувати оптимальні рамки, шляхи і способи реалізації стратегії і тактики досягнення миру в інтересах кожної людини й усього українського суспільства. План дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік¹⁸ містить підпункти щодо національно-патріотичного виховання та культурного розмаїття України (забезпечення застосування української мови в усіх сферах суспільного життя; налагодження національного діалогу для засудження та унеможливлення в майбутньому будь-яких форм тоталітаризму і відновлення національної пам'яті; формування національно-патріотичної свідомості та єдиного культурного простору України). Але реалізація поставлених задач можлива лише за умови системної та ефективної поетапної роботи в цій царині. Розроблення та ухвалення «Стратегії формування загальнонаціональної ідентичності та патріотичного виховання» стане важливим базисним документом, що визначить термінологічне підґрунтя, стратегічну мету і принципи формування загальнонаціональної ідентичності та патріотичного виховання в Україні, пріоритетні завдання, механізми й інструменти реалізації.

---

¹⁸ Уряд оприлюднив план дій Кабінету Міністрів України на 2016 рік [Електронний ресурс] // КМУ. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248890479&cat_id=244276429

З цією метою доцільно:

1. Створити робочу групу щодо розробки «Стратегії формування загальнонаціональної ідентичності та патріотичного виховання» в складі Ради з питань національної єдності.

2. Долучити до участі в розробці Стратегії Міністерство освіти і науки України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство культури України, Міністерство юстиції України, представників експертного середовища та громадськості.

2. Забезпечення інформаційної присутності України на окупованих та прилеглих до них територіях

Інформаційна складова гібридної війни Росії проти України поставила на порядок денний посилення захисту національного інформаційного простору. Наприкінці 2015 року Міністерством інформаційної політики було оприлюднено звіт про виконану роботу в цьому напрямі¹⁹. Інструментарій донесення інформації про Україну, про плани і дії влади до жителів місцевостей, підконтрольних російсько-терористичним угрупованням, а також до населення територій Донецької і Луганської областей, де забезпечено український суверенітет, потребує ретельного доопрацювання. У регіоні й досі переважають впливи антиукраїнських інформаційно-пропагандистських ресурсів Росії, «ДНР» і «ЛНР».

З цією метою рекомендуємо:

1. Винести на розгляд Ради національної безпеки і оборони України стан виконання рішення РНБОУ «Про додаткові заходи щодо мирного врегулювання, нормалізації ситуації та зміцнення безпеки в окремих районах

---

¹⁹ Найкраща контрпропаганда – це правда! Аналіз роботи МІП за 2015 рік [Електронний ресурс] // МІП. – Режим доступу : <http://mip.gov.ua/files/Presentation/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%9C%D0%86%D0%9F%20%D0%B7%D0%B0%202015.pdf>

Донецької та Луганської областей»²⁰ в частині налагодження систематичного, повного та достовірного інформування жителів Донецької та Луганської областей про ситуацію в Україні та світі.

2. Доручити Міністерству інформаційної політики України розробити пропозиції щодо забезпечення інформаційної присутності України на окупованих та прилеглих до них територіях шляхом оновлення інструментарію донесення інформації (запровадження адміністративних обмежень транслявання на українській території програм іноземних теле- і радіоканалів та поширення іншої мас-медійної продукції, яка дестабілізує суспільну ситуацію в Україні і формує загрози національній безпеці; створення умов щодо виробництва якісного конкурентоздатного національного продукту у сфері культури, в роботі ЗМІ, видавничій діяльності, кіно- і телевиробництві; виявлення й використання можливостей мережевих комунікаційних ресурсів та ін.).

3. Міністерству інформаційної політики України залучити громадські об'єднання, волонтерські організації, лідерів громадської думки, вчених та експертів до вироблення засад інформаційної політики та напрацювання конкретних заходів шляхом організації круглих столів, робочих груп, форумів та інших механізмів. Пріоритетним має стати утвердження в інформаційному просторі України стандартів протидії мові ненависті (hate speech), що блокує порозуміння і сіє ворожнечу в суспільстві, яка є властивою, відповідно до досліджень²¹, не тільки російським і сепаратистським ЗМІ.

²⁰ Указ Президента № 149/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 березня 2015 року «Про додаткові заходи щодо мирного врегулювання, нормалізації ситуації та зміцнення безпеки в окремих районах Донецької та Луганської областей» [Електронний ресурс] // РНБОУ. — Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/documents/391.html>

²¹ Уникання мови ворожнечі наблизить мир. 7.09.2015 [Електронний ресурс] // Media Sapiens. — Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/unikannya_movi_vorozhnechi_nablizit_mir/; Дослідження «Практика використання «мови ворожнечі» (hate speech) українськими ЗМІ». 08.09.2015 [Електронний ресурс] // Media Sapiens. — Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/doslidzhennya_praktika_vikoristannya_movi_vorozhnechi_hat_e_speech_ukrainskimi_zmi/;

Між «своїми» й «чужими». 23.12.15. Моніторинг новин центральних телеканалів за 16–22 листопада 2015 року. [Електронний ресурс] // Media Sapiens. — Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/monitoring/daily_news/mizh_svoimi_y_chuzhimi/;

4. Доручити Луганській та Донецькій обласним військово-цивільним адміністраціям підготувати пропозиції щодо впровадження напрацювань Міністерства інформаційної політики з метою активізації інформаційної присутності України на окупованих територіях.

Відділ розвитку політичної системи

(А. М. Дегтеренко)

№ 27, Серія «Політика»

«Медіаграмотність – запорука виграшу в інформаційній війні»: у Києві обговорили стан впровадження медіаосвіти. 19.03.2016 [Електронний ресурс] // Media Sapiens. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/mediagramotnist_zaporuka_vigrashu_v_informatsiyui_vini_u_kievi_obgovorili_stan_vprovadzhennya_mediaosviti/;

У Києві підбили підсумки проекту «Програма медіаграмотності для громадян» 11.03.2016 [Електронний ресурс] // Media Sapiens. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/u_kievi_pidbili_pidsumki_proektu_programa_medigramotnosti_dlya_gromadyan/

Додатки

Таблиця 1

**Аналіз-порівняння ставлення населення до розпаду Радянського Союзу
та визнання ОУН – УПА учасниками боротьби за державну
незалежність України**

Критерії вибірки «Так»		Чи жалкуєте Ви зараз про розпад у 1991 р. Радянського Союзу?*	Чи підтримуєте Ви визнання ОУН – УПА учасниками боротьби за державну незалежність України?***
Стать	Жінки	33 %	39 %
	Чоловіки	27 %	47 %
Вік	18 – 35 років	14 %	47 %
	35 – 55 років	28 %	43 %
	56 і старше	49 %	35 %
Мова	Українська	23 %	55 %
	Російська	44 %	21 %
	Обидві	38 %	32 %
Освіта	Вища	20 %	50 %
	Середня спеціальна	30 %	43 %
	Середня загальна	40 %	35 %
	Початкова	54 %	43 %
Доходи	Забезпечені	20 %	52 %
	Малозабезпечені	24 %	44 %
	Бідні	36 %	39 %
	Дуже бідні	59 %	30 %

Розраховано та складено за джерелами:

* Динаміка ностальгії за СРСР. Жовтень 2015 року. [Електронний ресурс] // Соціологічна група Рейтинг. – Режим доступу : http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_nostalgii_po_ussr.html

** Динаміка ставлення до визнання ОУН – УПА. Жовтень 2015 року. [Електронний ресурс] // Соціологічна група Рейтинг. – Режим доступу : http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_otnosheniya_k_priznaniyu_oun-upa.html

**Регіон проживання та етнічно-мовна самоідентифікація населення
України, 2014 р. %**

Характеристики етнічно-мовної самоідентифікації	Усі жителі України	Розподіл жителів по регіонах					
		<i>Захід</i>	<i>Центр</i>	<i>Південь</i>	<i>Північ</i>	<i>Схід</i>	<i>Донбас</i>
Етнічна належність							
Українець (ка)	87,9	97,4	96,3	84,1	95,1	84,5	66,5
Росіянин (ка)	10,1	2	2,4	11,3	3,7	13,3	31
Інший (а)	2	0,6	1,4	4,6	1,2	2,2	2,5
Рідна мова							
Українська	68,5	95,9	93,9	50,5	86,9	50,3	22
Російська	30,1	3,5	5,4	46,4	12,2	49,2	74,4
Інша	1,4	1,4	0,7	3,1	0,9	0,5	3,6
Мова спілкування в сім'ї							
Переважно українська	43,3	87,5	75	17,5	51,5	12,2	3,2
Переважно російська	31,2	3,5	6,8	46,4	18,3	49,3	73
Залежно від обставин і українська, і російська	24,8	7,3	18,2	34,5	30,2	37,7	23,8

Розраховано та складено за джерелом:

Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Том 1 [Електронний ресурс] // Інститут соціології НАН України. – Режим доступу : http://i-soc.com.ua/files/m/monitoring_2014.pdf

Таблиця 3

**Аналіз-порівняння регіональних особливостей самоідентифікації
населення України станом на 2014 рік, %**

Характеристики самоідентифікації	Усе населення України	Розподіл населення за регіонами країни					
		Захід	Центр	Південь	Північ	Схід	Донбас
Ким Ви себе передусім вважаєте?							
Громадянин України	64,4	70,1	75	59,5	76,3	66,7	34,2
Мешканець свого села/міста, району	16,1	14,5	17,9	25,1	11,2	13,8	18,5
Мешканець свого регіону (області)	8	6,7	3	5,1	2,4	5,2	27
Громадянин колишнього СРСР	5,5	0,3	1,7	5,6	3,6	8,6	13,9
Представник свого етносу, нації	2,1	3,2	1,7	1	2,1	3,2	0,7
Громадянин Європи	1,1	3,2	-	0,5	0,9	0,5	0,7
Громадянин світу	2,1	1,4	0,4	3,1	1,8	3,1	4,6
Чи підтримуєте Ви ідею подвійного громадянства в Україні?							
Так	27,8	21,3	14,3	40,9	16,6	30,5	50,5
Ні	53,6	64,9	72	43	63,8	47,9	22,8
Важко відповісти	18,6	13,7	13,6	16,1	19,6	21,6	26,7
Якою мірою Ви пишаєтеся чи не пишаєтеся тим, що є громадянином України?							
Дуже пишаюсь	23,9	38,8	25,5	23,1	28,4	18,4	4,4
Скоріше пишаюсь	36,8	41,1	47,5	26	46,3	37,1	13,9
Важко сказати	28,2	15,6	22,7	35,8	18,9	29,3	56,5
Скоріше не пишаюсь	6	1,9	2,5	7,5	4,9	7,5	13,9
Зовсім не пишаюсь	5	2,5	1,8	7,5	1,4	7,8	11,3

Розраховано та складено за джерелом:

Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Том 1 [Електронний ресурс] // Інститут соціології НАН України. — Режим доступу : http://i-soc.com.ua/files/m/monitoring_2014.pdf